

Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași
Facultatea de Drept

PROTECȚIA PATRIMONIULUI PRIN NORMELE DE DREPT PENAL.
STUDIU COMPARATIV ROMÂNIA – REPUBLICA MOLDOVA

Rezumat al tezei de doctorat

Coordonator:

Prof. univ. dr. Tudorel Toader

Doctorand:

CORINA PINTEAC (CĂS. STRATAN)

Iași

2022

CUPRINSUL TEZEI DE DOCTORAT

CAPITOLUL I: GARANȚII CONSTITUȚIONALE REFERITOARE LA PROTECȚIA PATRIMONIULUI

I. 1 Norme constituționale

I.1.1 Norme constituționale privind protecția patrimoniului în România

I.1.2 Norme constituționale privind protecția patrimoniului în Republica Moldova.

I.2. Jurisprudența Curților constituționale

I.2.1 Controlul constituționalității normelor de incriminare prevăzute în Codul Penal al României

I.2.2 Controlul constituționalității normelor de incriminare prevăzute în Codul Penal al Republicii Moldova

CAPITOLUL II. EVOLUȚIA ISTORICĂ A LEGISLAȚIEI PRIVIND PROTECȚIA PENALĂ A PATRIMONIULUI

II.1 Dreptul geto-dac

II.2 Infrațiuni contra proprietății reflectate în dreptul feudal. Legea țării

II.3 Infrațiuni contra proprietății reflectate în dreptul modern

II.4 Codul penal al lui Alexandru Ioan Cuza

II.5 Codul penal Carol al II-lea

II.6 Codul penal din 1968

II.7 Codul penal din 2014

II.8 Codul penal al Republicii Moldova

CAPITOLUL III. PROTECȚIA PATRIMONIULUI ÎN SISTEMUL CONVENȚIEI EUROPENE A DREPTURILOR OMULUI ȘI JURISPRUDENȚA CURȚII EUROPENE A DREPTURILOR OMULUI

III.1 Considerații generale

III.2 Domeniul de aplicare al art. 1 din Protocolul adițional la Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale

III.3 Noțiunea de bunuri

III.4 Limitări ale dreptului de proprietate cuprinse în art. 1 din Protocolul Adițional la Convenția Europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale

III.5 Litigiile dintre particulari privitoare la aplicarea art. 1 al Protocolului adițional la Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale

III.6 Obligații pozitive ale statelor membre

III.7 Repararea încălcării dreptului de proprietate

CAPITOLUL IV. PROTECȚIA PENALĂ A PATRIMONIULUI PRIN CODUL PENAL ȘI LEGI SPECIALE ALE ROMÂNIEI ȘI CODUL PENAL AL REPUBLICII MOLDOVA. STUDIU DE DREPT COMPARAT

IV.1 Aspecte generale

IV.2 Infrațiuni contra patrimoniului reglementate în Codul Penal al României și în Codul Penal al Republicii Moldova. Analiză comparativă

IV.3 Infrațiuni contra patrimoniului reflectate în legile speciale ale României

IV.4 Infrațiuni care au ca obiect juridic secundar relațiile sociale cu referitoare la patrimoniu

IV.4.1 Infrațiuni din Codul penal al României

IV.4.2 Infrațiuni din Codul penal al Republicii Moldova

CAPITOLUL V. PROTECȚIA PENALĂ A PATRIMONIULUI ÎN ALTE STATE. ELEMENTE DE DREPT COMPARAT

V.1 Protecția penală a patrimoniului în sistemul de drept francez

V.2 Protecția penală a patrimoniului în sistemul de drept italian

V.3 Protecția penală a patrimoniului în sistemul de drept german

V.4 Protecția penală a patrimoniului în sistemul de drept spaniol

V.5 Protecția penală a patrimoniului în sistemul de drept austriac

CAPITOLUL VI CONCLUZII ȘI PROPUNERI DE *LEGE FERENDA*

BIBLIOGRAFIE

Teza de doctorat „*Protecția patrimoniului prin normele de drept penal. Studiu comparativ România – Republica Moldova*” reprezintă o cercetare științifică analitică și comparativă a protecției patrimoniului realizate prin sistemul de drept penal al României și al Republicii Moldova, prin normele de drept constituțional și jurisprudența Curților Constituționale ale ambelor state, prin Convenția Europeană pentru apărarea drepturilor omului și jurisprudența Curții Europene pentru apărarea drepturilor omului, precum și prin sistemul de drept penal comparat cu privire la protecția patrimoniului.

Totodată, pentru analiza completă a subiectului propus spre cercetare am analizat și evoluția istorică a legislației privind protecția patrimoniului în România și Republica Moldova.

Primul capitol al tezei de doctorat, denumit „*Garanții constituționale referitoare la protecția patrimoniului*”, face referire la normele de drept constituțional privind protecția patrimoniului cuprinse în Constituția României și a Republicii Moldova, precum și jurisprudența Curților Constituționale ale ambelor state, cu privire la controlul constituționalității normelor de incriminare prevăzute în Codul penal al României și în cel al R. Moldova.

Dreptul de proprietate nu este un drept absolut, iar în ceea ce privește limitările ce îi pot fi aduse, acestea sunt expres prevăzute și au fost grupate în două categorii: cu referire la bunuri (*in rem*) și cu referire la persoane (*in personam*), cu garanții inerente precum și obligații instituite în ceea ce îl privește pe proprietar.

Astfel, bunurile proprietate publică sunt inalienabile, conform art. 136 alin. (4) Constituție, dar pot fi transmise, în condițiile legii, în administrarea regiilor autonome, instituțiilor publice, concesionate sau închiriate sau date spre folosință gratuită instituțiilor de utilitate publică.

Dreptul de proprietate privată este principalul dreptul real care, potrivit art. 555 Cod Civil al României”, conferă titularului său atributele de posesie, folosință și dispoziție (*jus possidendi, jus utendi, jus fruendi, jus abutendi*) asupra bunului apropiat, atribute care pot fi exercitate în mod absolut, exclusiv și perpetuu, cu respectarea limitelor materiale și a limitelor juridice.”¹

¹ Valeriu Stoica, *Drept civil. Drepturile reale principale*, Ed. C.H. Beck, București, 2009, pag. 93.

În anumite împrejurări, interesul național, județean sau local se dovedește a fi superior celui privat, și astfel se ajunge în situația în care bunul imobil proprietate privată să fie trecut în proprietate publică, în mod forțat.

Exproprierea este posibilă, în condițiile art. 44 alin. (3) din Constituție, dar numai pentru o cauză de utilitate publică, cu o dreaptă și prealabilă despăgubire, fiind interzisă naționalizarea sau orice alte metode de trecere silită în proprietate publică a bunurilor proprietate privată pe baza apartenenței sociale, etnice, religioase, politice sau de altă natură discriminatorie a titularilor.² Exproprierea este unica modalitate, acceptată în țările democratice, de transfer al proprietății din sfera privată în cea publică.³

Distinct de expropriere, art. 44 alin. (5) din Constituție recunoaște dreptul autorităților publice de a utiliza pentru lucrări de interes general, subsolul oricărei proprietăți imobiliare, cu condiția obligatorie de despăgubire a proprietarului pentru daunele aduse proprietăților private, precum și pentru alte daune cauzate și imputabile autorităților.⁴

Instituirea dreptului de uz și servitute asupra proprietăților afectate de capacități energetice constituie o limitare justificată asigurându-se valorificarea fondului energetic care este un bun public de interes național.

Relevanță prezintă și măsura confiscării extinse, care se dispune de către instanța de judecată potrivit art. 112¹ din Codul penal atunci „când față de o persoană se dispune condamnarea pentru o faptă susceptibilă să îi procure un folos material și pentru care pedeapsa prevăzută de lege este închisoarea de 4 ani sau mai mare, instanța își formează convingerea că bunurile respective provin din activități infracționale. Convingerea instanței se poate baza inclusiv pe disproporția dintre veniturile licite și averea persoanei”.

Prin decizia nr. 85 din 3.09.1996, publicată în Monitorul Oficial nr. 211 din 06.09.1996, instanța de contencios constituțional a statuat că prezumția instituită de alin. (8) al art. 44 din Constituție nu reprezintă o piedică în verificarea caracterului ilicit al dobândirii averii, ceea ce denotă că această prezumție nu este un absolută. Curtea a reținut că interdicția confiscării averii dobândite licit și prezumția caracterului licit al dobândirii, reguli stabilite de alin. (8) al art. 44 din Constituție, nu exclud posibilitatea confiscării bunurilor destinate, folosite sau rezultate din contravenții potrivit alin. (9).

² Gheorghe Iancu, *Drept constituțional și instituții politice*, ed. a V a, Editura Lumina Lex, București, 207, pag. 174.

³ Elena Simina Tănăsescu, *Constituția României revizuită*, Editura All Beck, 2004, pag. 93.

⁴ Gheorghe Iancu, *op.cit.*, pag. 174

Limitările cu privire la persoane sunt reprezentate de instituirea obligației de a respecta sarcinile privind protecția mediului, asigurarea bunei vecinătăți, a celorlalte sarcini care potrivit legii sau obiceiului revin proprietarului, conform art. 44 alin. (7) din Constituție și de faptul că cetățenii străini și apatrizii pot dobândi dreptul de proprietate privată asupra terenurilor și din alte tratate internaționale la care România este parte, pe bază de reciprocitate, în condițiile prevăzute de legea organică precum și moștenirea legală, conform art. 44 alin. (2) din Constituție.

Dreptul de proprietate este un drept fundamental garantat atât în România, cât și în Republica Moldova, prin legea supremă – Constituția.

Potrivit art. 9 Constituția Republicii Moldova privind „Principiile fundamentale privind proprietate” alin. (1) „Proprietatea este publică și privată.” Alin. (2) prevede că proprietatea „se constituie din bunuri materiale și intelectuale.” Acest aspect este diferit de Constituția României deoarece nu reglementează această diferențiere.

Potrivit art. 476 alin. (1) Cod Civil: „Se consideră obiect de proprietate intelectuală orice rezultat al activității intelectuale, confirmat și protejat prin drepturile corespunzătoare privind utilizarea acestuia.”

Potrivit art. 33 alin. (2) Constituția R. Moldova: „Dreptul cetățenilor la proprietatea intelectuală, interesele lor materiale și morale ce apar în legătură cu diverse genuri de creație intelectuală sînt apărute de lege.”

La fel, ca și Constituția României, Constituția Republicii Moldova garantează dreptul de proprietate privată prin prisma art. 46 privind Dreptul de proprietate privată și protecția acesteia, potrivit căruia: „(1) Dreptul la proprietate privată, precum și creanțele asupra statului sunt garantate. (2) Nimeni nu poate fi expropriat decât pentru o cauză de utilitate publică, stabilită potrivit legii, cu dreaptă și prealabilă despăgubire. (3) Averele dobîndite licit nu poate fi confiscate. Caracterul licit al dobîndirii se prezumă.”

Potrivit Hotărârii Curții Constituționale a Republicii Moldova privind controlul constituționalității unor prevederi din Codul penal și Codul de procedură penală (confiscarea extinsă și îmbogățirea ilicită) din 15 aprilie 2016⁵, punctul 41: „Prevederea care instituie

⁵ Hotărârea Curții Constituționale a Republicii Moldova privind controlul constituționalității unor prevederi din Codul penal și Codul de procedură penală (confiscarea extinsă și îmbogățirea ilicită) din 15 aprilie 2016

prezumția caracterului licit al dobândirii proprietății constituie un element fundamental al articolului 46 din Constituția R. Moldova.”

Conform punctului 42: *„Prezumția caracterului licit al dobândirii averii reprezintă o garanție de ordin general, care urmărește protejarea dreptului de proprietate al tuturor cetățenilor față de ingerințele nejustificate ale statului.”*, iar potrivit punctului 43: *„Această prezumție, asigurând securitatea juridică și legalitatea proprietății persoanei, presupune responsabilitatea autorităților de a prezenta probe care ar demonstra ilegalitatea dobândirii bunurilor”*

Ceea ce ține de proprietatea publică, Constituția Republicii Moldova reglementează care este aceasta prin art. 127 alin. (3) *”Proprietatea publică aparține statului sau unităților administrativ-teritoriale.(4) Bogățiile de orice natură ale subsolului, spațiul aerian, apele și pădurile folosite în interes public, resursele naturale ale zonei economice și ale platoului continental, căile de comunicație, precum și alte bunuri stabilite de lege, fac obiectul exclusiv al proprietății publice.”* și stabilește în art. 127 alin. (1) și (2) că statul ocrotește proprietatea și garantează realizarea dreptului de proprietate în formele solicitate de titular, dacă acestea nu vin în contradicție cu interesele societății.

Un alt aspect important este faptul că prin Constituție, art. 128 alin. (1) în Republica Moldova: *“este ocrotită proprietatea altor state, a organizațiilor internaționale, a cetățenilor străini și a apatrizilor.”*

În ceea ce privește practica Curții Constituționale în legătură cu infracțiunile care au ca obiect ocrotirea penală a proprietății aceasta poate fi rezumată la următoarele aspecte principale:

- A) Egala protecție a proprietății private față de proprietatea publică
- B) Lipsa de claritate și previzibilitate în ceea ce privește anumiți termeni utilizați în conținutul acestor infracțiuni
- C) Aplicarea principiului oficialității

În Republica Moldova, ca și în România, unica autoritatea de jurisdicție constituțională⁶ este Curtea Constituțională, care exercită la sesizare controlul constituționalității legilor,

⁶ Legea nr. 502 din 16.06.1995 privind Codul jurisdicției constituționale, publicat în data de 28.09.1995 în Monitorul Oficial Nr. 53-54, art. Nr: 597.

regulamentelor și hotărârilor Parlamentului, a decretelor Președintelui Republicii Moldova, a hotărârilor și dispozițiilor Guvernului, precum și a tratatelor internaționale la care Republica Moldova este parte, interpretează Constituția⁷, precum și alte atribuții. Astfel, ca și în România, Curtea Constituțională este primul și principalul interpret al Legii fundamentale, iar, prin obligativitatea interpretării, asigură dezvoltarea acesteia și a dreptului constituțional.⁸

Realizând o analiză a actelor Curții Constituționale a Republicii Moldova cu privire la sesizările controlului constituționalității normelor incriminatoare ale faptelor penale săvârșite contra patrimoniului se observă un volum mai redus de sesizări, respectiv decizii sau hotărâri. Acest lucru se poate datora faptului că, anterior, până la adoptarea Hotărârii nr. 2 din 09.02.2016⁹, Curtea Constituțională din Republica Moldova putea fi sesizată doar prin intermediul Curții Supreme de Justiție a Moldovei, care putea face un control preliminar al constituționalității unor norme juridice și avea în atribuție posibilitatea de a respinge *ab initio* ca neîntemeiate aceste sesizări, fără a mai fi supuse controlului de către Curtea Constituțională.

Astfel, prin hotărârea nr. 2 din 09.02.2016 a Curții Constituționale privind interpretarea articolului 135 alin. (1) lit. a) și g) din Constituția Republicii Moldova (excepția de neconstituționalitate) s-a hotărât că excepția de neconstituționalitate poate fi ridicată în fața instanței de judecată direct Curții Constituționale de către oricare dintre părți sau reprezentantul acesteia, precum și de către instanța de judecată din oficiu, iar judecătorul ordinar nu are voie să se expună asupra temeiniciei, limitându-se exclusiv la verificarea întrunirii următoarelor condiții: (1) obiectul excepției intră în categoria actelor cuprinse la articolul 135 alin. (1) lit. a) din Constituție; (2) excepția este ridicată de către una din părți sau reprezentantul acesteia, sau indică faptul că este ridicată de către instanța de judecată din oficiu; (3) prevederile contestate urmează a fi aplicate la soluționarea cauzei; (4) nu există o hotărâre anterioară a Curții având ca obiect prevederile contestate.

⁷ Legea nr. 137 din 13.12.1997 cu privire la Curtea Constituțională, publicată în Monitorul Oficial Nr. 8 în data de 07.02.1995.

⁸ Tudorel Toader, Maria Safta, *Evoluția Constituționalismului în România.*, Revista de Drept Constituțional nr.1-2015, Editura Universul Juridic, pag. 199.

⁹ Hotărârea Curții Constituționale ale Republicii Moldova nr. 2 din 09.02.2016 pentru interpretarea penru articolului 135 alin. (1) lit. a) și g) din Constituția Republicii Moldova (*excepția de neconstituționalitate*) (*Sesizarea nr. 55b/2015*).

În Codul penal al Republicii Moldova infracțiunile contra patrimoniului sunt reglementate în Capitolul VI, incluzând 18 infracțiuni, dintre care obiect al sesizării privind excepția de neconstituționalitate au făcut norma incriminatoare a infracțiunii de șantaj și escrocherie, de mai câteva ori, sub diverse aspecte.

Capitolul II al tezei de doctorat reflectă evoluția istorică a legislației privind protecția penală a patrimoniului iar capitolul III al tezei de doctorat, denumit: „*Protecția patrimoniului în sistemul Convenției Europene a Drepturilor Omului și Jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului*”, analizează prevederile Convenției referitoare la protecția patrimoniului precum și jurisprudența Curții Europene.

Primul protocol se referă la stabilirea unui control internațional al modalității în care autoritățile naționale ale statelor membre ale Convenției garantează respectul exercițiului dreptului de proprietate. Prin acesta se impune principiul general privind obligativitatea respectării dreptului de proprietate.

În acest sens Curtea pentru prima dată în cauza Marckx împotriva Belgiei, pct. 63- 64 a afirmat că: „[...] *Recunoscând că orice persoană are dreptul la respectarea bunurilor sale, art. 1 garantează, în esență, dreptul de proprietate[...]*”

Curtea Europeană prin jurisprudența sa a dat dovadă de o prudență maximă în ceea ce ține verificarea încălcării art. 1 al Protocolului Adițional la Convenției, analizând situațiile reale ale cauzelor, dincolo de cadru aparent. (*cauza Papamichalopoulos împotriva Greciei, pct. 46*)¹⁰

Noțiunea de satisfacție echitabilă, are în vedere repararea prejudiciului material și moral, apreciat de Curte ca rezultat din încălcarea dreptului invocat.¹¹

Capitolul IV, care reprezintă capitolul de bază al teze de doctorat, denumit: „*Protecția penală a Patrimoniului prin Codul penal și legi speciale*”, cuprinde cercetarea științifică și analitică a normelor de drept privind protecția penală a patrimoniului prin Codul penal și legi speciale ale României și Codul penal al R. Moldova.

¹⁰ Direcția Jurisconsultului Curții Europene a Drepturilor Omului, *Ghid privind art. 1 din Protocolul nr. 1 – Protecția proprietății Curtea Europeană a Drepturilor Omului 61/85*, pag. 12, disponibil pe pagina de internet https://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_1_Protocol_1_ROM.pdf.

¹¹ Corneliu Bârsan, *Convenția europeană a drepturilor omului. Comentariu pe articole, Vol. II, Procedura în fața Curții. Executarea hotărârilor*, Editura All Beck, București, 2006, pag. 1049.

Ocrotirea penală a patrimoniului în dreptul penal român se realizează prin incriminarea unor fapte în Partea Specială a Codului Penal în cadrul Titlului II: „*Infrațiuni contra patrimoniului*” și prin dispozițiile penale cuprinse în legi speciale.

În dreptul penal al Republicii Moldova ocrotirea penală a patrimoniului se realizează prin incriminarea unor fapte în partea specială în capitolul VI al Codului penal, care potrivit art. 1 alin. (1) este „*unica lege penală a Republicii Moldova*”.

Titlul II al Codului Penal al României cuprinde 28 de infracțiuni și este împărțit în 5 capitole și anume, Capitolul I – ”*Furt*”, Capitolul II – ”*Tâlhăria și Pirateria*”, Capitolul III – ”*Infrațiuni contra patrimoniului prin nesocotirea încrederii*”, Capitolul IV – ”*Fraude comise prin sisteme informatice și mijloace*”, Capitolul V – ”*Distrugerea și tulburarea de posesie*”, Capitolul VI – ”*Infrațiuni care au produs consecințe deosebit de grave*”.

Potrivit Codului Penal al Republicii Moldova, structura infracțiunilor contra patrimoniului se încadrează într-un capitol unic, al șaselea din Partea specială a Codului penal și cuprinde 18 de infracțiuni.

Condiții preexistente:

1. Obiectul juridic generic al tuturor infracțiunilor contra patrimoniului sunt relațiile sociale a căror apariție, desfășurare și dezvoltare sunt asigurate prin apărarea patrimoniului.¹²

Cu alte cuvinte, obiectul juridic principal al infracțiunilor contra patrimoniului constă în relațiile sociale referitoare la patrimoniul public sau privat. Obiectul juridic secundar constă în relațiile sociale referitoare la posesia asupra bunurilor, încrederea și buna-credință care trebuie să caracterizeze relațiile sociale cu caracter patrimonial.¹³

Uneori, infracțiunile din acest titlu pot avea ca obiect juridic secundar relațiile sociale privind libertatea morală, integritatea corporală, viața persoanei, etc.¹⁴

De aceea, unele infracțiuni, cum ar fi tâlhăria, pirateria, distrugerea calificată în varianta agravată, escrocheria (Codul penal al R. Moldova), au un obiect juridic complex, pentru că, în

¹² George Antoniu, Tudorel Toader, Explicațiile Noului Cod Penal, , Editura Universul Juridic, București, 2015, pag. 280;

¹³ Tudorel Toader, *Drept penal român. Partea specială*, Editura Universul Juridic, București, 2019, pag. 255.

¹⁴ Ibidem, pag. 255-256.

principal, afectează valoarea socială a patrimoniului, iar în secundar, valoarea socială pe care o reprezintă viața, sănătatea, integritatea corporală, libertatea persoanei.

Printre infracțiunile care au un obiect juridic multiplu pot fi consemnate cele de „delapidarea a averii străine”, „însușirea sau utilizarea ilicită a energiei electrice, termice sau a gazelor natural ” și ” dobândirea sau comercializarea bunurilor despre care se știe că au fost obținute pe cale criminală ”.¹⁵

2. Obiectul material. În cazul infracțiunilor contra patrimoniului obiectul material constituie bunul asupra căruia se îndreaptă acțiunea sau inacțiunea ilicită. La unele infracțiuni obiectul material poate fi doar un bun mobil, cum ar fi de exemplu, la furt sau la însușirea bunului găsit. La alte infracțiuni patrimoniale obiectul material poate fi doar un bun imobil, cum ar fi tulburarea de posesie. De asemenea, există infracțiuni patrimoniale, ale căror obiect material poate fi atât un bun mobil, cât și un imobil, cum ar fi în cazul înșelăciunii, escrocheriei (Cod penal al R. Moldova) sau distrugerii.

La unele infracțiuni patrimoniale există și un obiect material secundar, cum ar fi de exemplu, infracțiunea de tâlhărie, la care obiectul material secundar este reprezentat de corpul persoanei asupra căreia se exercită violențe, ce însoțesc sustragerea bunului.

Subiectul infracțiunilor patrimoniale. Subiectul activ la cele mai multe dintre infracțiunile contra patrimoniului poate fi orice persoană, în măsura în care legea nu stabilește calitatea specială a acesteia. La unele infracțiuni, cum ar fi delapidarea averii străine săvârșită de administratorul unei bănci (art. 191 alin. 2¹ Cod penal al R. Moldova), sau distrugerea din culpă (art. 255 Cod penal al României), legea penală stabilește o calitate specială a subiectului activ, și anume, cea de administrator al băncii, în primul caz, în situația celei de-a doua infracțiuni, calitatea respectivă trebuie să fie îndeplinită inclusiv de cei care sunt coautori la aceste infracțiuni.¹⁶ Participația penală poate avea loc, de regulă, sub toate cele 3 forme: coautoratul, instigarea și complicitatea. Este posibilă și participația improprie, în măsura în care la intervenția intenționată a instigatorului sau complicelui autorul a acționat din culpă sau fără vinovăție.

¹⁵ Sergiu Brânză, Vitalie Stati, *Tratat de Drept penal*, Volumul I, Chișinău, 2015, pag. 817.

3. Subiectul pasiv al infracțiunii contra patrimoniului poate fi orice persoană fizică sau juridică, după caz, precum și statul în măsura în care bunurile asupra cărora a fost îndreptată activitatea infracțională constituie obiect exclusiv al proprietății publice.

Problema subiectului pasiv poate cunoaște unele interpretări, în măsura în care, pe lângă subiectul pasiv principal, apare și un subiect pasiv secundar (adiacent). Astfel, în cazul infracțiunilor de distrugere la care subiectul pasiv principal este persoana fizică sau juridică căreia îi aparține bunul, putem avea și un subiect pasiv secundar în persoana celui care avea asupra bunului distrus anumite drepturi care nu mai pot fi valorificate, cum este cazul creditorului ipotecar sau uzufructuarului.

O problemă aparte apare în cazul infracțiunilor complexe: tâlhăria și pirateria. Pornind de la particularitățile de ordin obiectiv ale acestor infracțiuni, vor exista și unele diversificări privind subiectul lor pasiv, atunci când, pe lângă persoana subiectului pasiv principal, al cărui patrimoniu a fost lezat prin violență, va exista și un subiect pasiv secundar, și anume persoana fizică ce suportă violențele exercitate de făptuitor, chiar dacă aceasta nu a fost lezată în drepturile sale patrimoniale.¹⁷

4. Latura obiectivă. Elementul material al laturii obiective se realizează pentru majoritatea infracțiunilor contra patrimoniului printr-o acțiune, constând în: luarea unui bun mobil din posesia sau detenția altuia, în cazul furtului (art. 228 Cod penal al României); furtul săvârșit prin întrebuințarea de violențe sau amenințări, în cazul tâlhăriei și pirateriei (art. 233 și art. 235 Cod penal al României); însușirea ori folosirea unui bun mobil al altuia sau dispunerea de acest bun, în cazul abuzului de încredere (art. 238 Cod penal al României).

Elementul material poate fi realizat și printr-o inacțiune, constând în: refuzul de restituire a bunului, în cazul abuzului de încredere (art. 238 Cod penal al României); nepredarea bunului găsit, la însușirea bunului găsit art. 243 Cod penal al României).¹⁸

Unele infracțiuni au conținuturi alternative, elementul material putându-se realiza prin săvârșirea oricăreia dintre acestea, de exemplu, însușirea, dispunerea pe nedrept ori refuzul de restituire a bunului, în cazul abuzului de încredere (art. 238 Cod penal al României), distrugerea, degradarea, aducerea în stare de neîntrebuințare, împiedicarea luării măsurilor de conservare ori de salvare a bunului ori înlăturarea măsurilor luate, în cazul infracțiunilor de distrugere (art. 253

¹⁷ Alexandru Boroi, *Drept penal român. Partea specială*, Editura C. H. Beck, București, pag. 215.

¹⁸ Tudorel Toader, *Drept penal roman. Partea specială*, vol. I, Editura Universul juridic, 2019, pag. 256-257.

Cod penal al României), etc. în unele cazuri, timpul sau locul săvârșirii faptei consitutie o circumstanță agravată, cum ar fi, de exemplu, în cazul furtului calificat, tâlhăriei etc.¹⁹

În doctrina penală s-a exprimat opinia că, în raport de specificul fiecărei acțiuni care constituie elementul material al infracțiunii, se poate realiza o grupare a infracțiunilor contra patrimoniului în trei mari categorii: faptele de sustragere (furt, tâlhăria și pirateria), faptele realizate prin fraudă (abuzul de încredere, gestiunea frauduloasă, înșelăciunea) și faptele de samovolnicie (distrugerea sau tulburarea de posesie).²⁰

5. Latura subiectivă. Infracțiunile patrimoniale se săvârșesc cu intenție, care poate fi directă sau indirectă, cu excepția infracțiunii de distrugere din culpă. În unele cazuri, latura subiectivă include și un scop special urmărit de făptuitor, constând, de exemplu, în scopul însușirii bunului, în cazul furtului. În cazul unor forme agravate ale tâlhăriei sau pirateriei, vinovăția se poate realiza și sub forma praeterintenției, iar în mod cu totul deosebit poate îmbrăca și forma culpei în varianta distrugerii din culpă.²¹

6. Tentativa și consumarea. Actele de pregătire nu sunt sancționate de legea penală, cu excepția unor acte pregătitoare realizate în vederea comiterii furtului calificat de produse petroliere art. 229 alin. (3) Cod Penal al României, raportat la alin. (3) lit. a) Cod penal al României.

Conform Codului penal al R. Moldova, actele de pregătire se pedepsesc, doar în cazul infracțiunilor mai puțin grave, grave, deosebit de grave și excepțional de grave.

Tentativa este posibilă în majoritatea cazurilor. Nu este posibilă la distrugerea din culpă, la abuzul de încredere în varianta refuzului de a restitui bunul și nici la însușirea bunului găsit, în varianta nepredării bunului. Consumarea are loc în momentul comiterii faptei incriminate, moment în care se produce și urmarea socială periculoasă. Unele infracțiuni pot fi continue sau continuate, situație în care, în afara momentului consumării, există și momentul epuizării.

7. Sancționarea. Pentru toate infracțiunile patrimoniale este prevăzută pedeapsa închisorii, iar pentru unele, cum ar fi de exemplu, abuzul de încredere sau însușirea bunului găsit, se prevede în mod alternativ și pedeapsa amenzii. La unele infracțiuni, în variantele agravate, se

¹⁹ Tudorel Toader, *Drept penal român. Partea specială, Ediția a 7-a revizuită și actualizată*, Editura Hamangiu, 2012, pag. 176.

²⁰ Vintilă Dongoroz și colaboratorii, *Explicații teoretice ale Codului Penal Român, volumul II*, ediția a II-a, Ed. Academiei Române, Ed. All Beck, pag. 449.

²¹ Alexandru Boroș, *op.cit.*, pag. 216.

aplică și pedeapsa complementară a interzicerii unor drepturi (tâlhărie, piraterie, distrugere calificată). În cazul în care sunt îndeplinite condițiile de la art. 112 Cod penal al României, va putea fi aplicată și confiscarea specială.

O excepție a sancționării constituie infracțiunea de tăinuire, unde legiuitorul a stabilit că fapta săvârșită de soț sau de o rudă apropiată nu se pedepsește.

8. Confiscarea extinsă. Potrivit art. 112¹ alin. (1) Cod Penal¹, în cazul infracțiunilor contra patrimoniului, se poate dispune confiscarea și a altor bunuri decât cele prevăzute în art. 112 C. Penal privind confiscarea specială, dacă fapta este susceptibilă să-i procure persoanei condamnate un folos material și pedeapsa prevăzută de lege este închisoarea de 5 ani sau mai mare și dacă sunt îndeplinite și celelalte condiții prevăzute de alin. (2) al aceluiași articol.

9. Forme agravate. În cazul unora infracțiuni patrimoniale, legea prevede, în afara formei simple, și forme agravate. Circumstanțele agravate sunt date fie de obiectul material, cât și de subiectul infracțiunii, fie de latura obiectivă.

10. Aspecte procesuale. Acțiunea penală se pune în mișcare din oficiu pentru majoritatea infracțiunilor îndreptate împotriva patrimoniului. Acțiunea penală se pune în mișcare la plângerea prealabilă a persoanei vătămate în cazul următoarelor infracțiuni: furtul pedepsit la plângerea prealabilă, săvârșit în condițiile prevederilor art. 231 Cod penal al României; abuzul de încredere prin fraudarea creditorilor (art. 239 Cod penal al României); bancruta simplă (art. 240 Cod penal al României); bancruta frauduloasă (art. 241 Cod penal al României); gestiunea frauduloasă (art. 242 Cod penal al României); distrugerea (art. 253 alin.(1) și alin. (2) Cod penal al României și tulburarea de posesie (art. 256 Cod penal al României).

Împăcarea părților înlătură răspunderea penală în cazul următoarelor infracțiuni, prevăzute în Codul penal al României, furtul săvârșit în condițiile art. 231; însușirea bunului găsit sau ajuns din eroare la făptuitor, în condițiile art. 243; înșelăciunea (art. 224) și în cazul infracțiunii de înșelăciune privind asigurările (art. 245).²²

Potrivit Codului penal al R. Moldova, împăcarea înlătură răspunderea penală pentru comiterea infracțiunilor contra patrimoniului dacă acestea sunt mai puțin grave sau ușoare, (pentru care pedeapsa maximă este de închisoare de 5 ani, respectiv 2 ani), iar în cazul minorilor se aplică și pentru comiterea unei infracțiuni grave, în ambele cazuri, cu condiția ca făptuitorul să

²² Tudorel Toader, *Drept penal roman. Partea specială, vol. I*, Editura Universul Juridic, București, 2019, pag. 259

nu mai aibă antecedente penale pentru infracțiuni similare săvârșite cu intenție și ca în privința lui să nu fi operat în ultimii 5 ani încetarea procesului penal în baza împăcării părților pentru comiterea intenționată de infracțiuni similare.

Am efectuat de asemenea, într-o manieră detaliată și comparativă, o analiză a tuturor infracțiunilor contra patrimoniului cuprinse în Codul penal al României și în Codul penal al R. Moldova. Pentru o structurare mai bună a studiului analitic și comparativ între infracțiunile contra patrimoniului ale ambelor sisteme de drept m-am raportat la clasificarea infracțiunilor contra patrimoniului în cele 5 capitole din cadrul Titlului II al Codului penal al României – denumit „*Infracțiuni contra patrimoniului*.”

În cadrul fiecărui capitol au fost examinate infracțiunile componente prevăzute de Codul penal al României, cât și infracțiunile contra patrimoniului din Codul penal al R. Moldova, prin prisma analizei, comparării cu cele din Codul penal al României.

Suplimentar, m-am referit la infracțiunile contra patrimoniului cultural și arheologic, care sunt reglementate separat în Codul penal al R. Moldova în cadrul aceleiași categorii de infracțiuni și la legile speciale ale României care ocrotesc din punct de vedere penal patrimoniul.

Prin cercetarea științifică a infracțiunilor contra patrimoniului din Codul penal al R. Moldova și Codul penal al României, prin metoda analitică și comparativă, pornind de la ideea, că ambele sisteme de drept au o origine de drept comună și suntem aceeași națiune, normele incriminatoare se aseamănă mult, dar conțin și divergențe accentuate.

În acest context, ambele coduri penale, cât al României, cât și al R. Moldova conțin infracțiuni cu denumiri identice, cum ar fi „infracțiunea de furt”, „Tâlhărie”, „Tulburare de posesie”, cu denumiri asemănătoare, de exemplu „Distrușterea” (art. 253 Cod penal al României)/„Distrușterea sau deteriorarea intenționată a bunurilor” (art. 273 Cod penal al R. Moldova), „Furtul de energie electrică” (art. 228 alin. 3 Cod penal al României)/„Înșușirea sau utilizarea energiei electrice” (art. 194 Cod penal al R. Moldova), „Furtul în scop de folosință” (art. 230 Cod penal al României)/ „Răpirea mijlocului de transport” (art. 192¹), sau infracțiuni care au denumiri diferite, dar conținutul incriminatoriu este aproape similar: „Înșelăciunea” (art. 244 Cod penal al României) versus „escrocheria” (art. 190 Cod penal al R. Moldova), „Abuzul de încredere” (art. 238 Cod penal al României)/ „Delapidarea averii străine” (art. 191 Cod penal al R. Moldova).

Totodată în fiecare cod penal, la capitolul: „*Infracțiuni contra patrimoniului*”, sunt reglementate infracțiuni care se regăsesc în alte capitole ale codului penal corespondent, cum ar fi de exemplu: infracțiunea de „șantaj” (art.207 Cod penal al României), care face parte din capitolul „*Infracțiuni contra libertății persoanei*” și infracțiunea de „Șantaj” (art. 189 Cod penal al R. Moldova), care face parte din categoria „Infracțiunilor contra patrimoniului” sau situația inversă „frauda informatică” (art. 249 Cod penal al României), care este o infracțiune contra patrimoniului/„Frauda informatică” care este considerată o infracțiune economică. Această discordanță se explică prin faptul că la infracțiunile date diferă obiectul juridic principal, care constă în relațiile sociale cu privire la protecția patrimoniului în cazul celor din categoria infracțiunilor contra patrimoniului sau relațiile sociale privind libertatea psihologică, cu privire la corectitudinea relațiilor de afacerii, în cazul infracțiunii de șantaj (Codul penal al României), respectiv fraudă informatică (Codul penal al R. Moldova).

Ultima categorie de infracțiuni împotriva patrimoniului sunt cele la care în general nu există în codul penal corespondent. Ca de exemplu, în Codul penal al R. Moldova nu este reglementată infracțiunea de „Însușirea bunului găsit sau ajuns din eroare la făptuitor” (art. 243 Cod penal al R. Moldova), „Exploatarea patrimonială a unei persoane vulnerabile” (art. 247 Cod penal al R. Moldova) și situația inversă, în Codul penal al României nu sunt reglementate infracțiunea de „jaf” (art. 187 Cod penal al R. Moldova, „Răpirea mijlocului de transport cu tracțiune animală, precum și a animalelor de tracțiune” (art. 192² Cod penal al R. Moldova) și infracțiunile care au ca obiect material bunurile arheologice.

Dacă infracțiunile contra patrimoniului care au ca obiectul juridic principal construit din relațiile sociale cu referire la patrimoniul public sau privat, Codul penal al României conține și alte infracțiuni al căror obiect juridic secundar poate fi constituit din relațiile sociale cu caracter patrimonial. În teza de doctorat am făcut analiza mai multor infracțiuni de genul dat, cum ar fi:

1. Infracțiunea de șantaj, prevăzută la art. 207 alin. (3) Cod penal poate avea ca obiect juridic secundar relațiile sociale cu caracter patrimonial, atunci când făptuitorul urmărește un folos patrimonial. Astfel, potrivit art. 207 Cod penal al României privind infracțiunea de „Șantaj”:
„(1) Constrângerea unei persoane să dea, să facă, să nu facă sau să sufere ceva, în scopul de a dobândi în mod injust un folos nepatrimonial, pentru sine ori pentru altul, se pedepsește cu închisoarea de la unu la 5 ani. (2) Cu aceeași pedeapsă se sancționează amenințarea cu

darea în vileag a unei fapte reale sau imaginare, compromițătoare pentru persoana amenințată ori pentru un membru de familie al acesteia, în scopul prevăzut în alin. (1).” Iar potrivit alin. (3) al art. 207 Cod penal: „Dacă faptele prevăzute în alin. (1) și alin. (2) au fost comise în scopul de a dobândi în mod injust un folos patrimonial, pentru sine sau pentru altul, pedeapsa este închisoarea de la 2 la 7 ani.”

2. Infracțiunea de „**ultraaj**”, face parte din categoria „*Infracțiunilor contra autorității*” din Titlul III al Codului penal denumit: „*Infracțiunilor privind autoritatea și frontiera de stat - Titlul III al Codului penal al României*”. Potrivit art. 257 Cod penal: „...(2) Săvârșirea unei infracțiuni împotriva unui funcționar public care îndeplinește o funcție ce implică exercițiul autorității de stat ori asupra bunurilor acestuia, în scop de intimidare sau de răzbunare, în legătură cu exercitarea atribuțiilor de serviciu, se sancționează cu pedeapsa prevăzută de lege pentru acea infracțiune, ale cărei limite speciale se majorează cu o treime.”

3. O altă infracțiune al cărei obiect juridic secundar poate fi constituit din relațiile sociale referitoare la patrimoniu²³, este infracțiunea de „**Ultraaj judiciar**”, care face parte din categoria „*Infracțiunilor contra justiției*”, cuprinse în Titlul IV al Codului penal al României. Astfel, potrivit art. 279 alin.(2): „Săvârșirea unei infracțiuni împotriva unui judecător sau procuror ori împotriva bunurilor acestuia, în scop de intimidare sau de răzbunare, în legătură cu exercitarea atribuțiilor de serviciu.”

În Codul penal al R. Moldova, ca și în Codul penal al României, sunt reglementate o serie de infracțiuni care au ca obiect juridic secundar constituit din relațiile sociale cu privire la patrimoniu. O parte din aceste infracțiuni se regăsesc în Codul penal al României în categoria „*Infracțiunilor contra patrimoniului*”, deoarece au ca obiect juridic principal relațiile sociale cu privire la protecția patrimoniului. De asemenea, există și situații inverse, când infracțiuni contra patrimoniului din Codul penal al R. Moldova se regăsesc la alte categorii de infracțiuni în Codul penal al României.

În Codul penal al R. Moldova sunt reglementate o serie de infracțiuni denumite economice, care toate au ca obiect juridic principal relațiile sociale cu privire la corectitudinea relațiilor juridico-economice care trebuie să guverneze raporturile juridice dintre participanți, iar

²³ George Antoniu, Tudorel Toader, *Explicațiile Noului Cod Penal, vol. IV*, Editura Universul Juridic, București, 2015, pag. 279.

obiect juridic secundar – relațiile sociale cu privire la protecția patrimoniului. Astfel, unele din aceste infracțiuni economice sunt:

1. „Dobândirea creditului, împrumutului sau despăgubirii / indemnizației de asigurare prin înșelăciune ” (Art.238 Codul penal al R. Moldova), care constă în, *„(1) Prezentarea cu bună știință a unor informații false în scopul obținerii unui credit, împrumut sau despăgubiri / indemnizației de asigurare sau majorării sumei acestora, sau obținerii unui credit sau împrumut în condiții avantajoase, dacă prin aceasta au fost cauzate instituției financiare, organizației financiare nebankare, asociației de economii și împrumut sau asiguratorului daune în mărime mai mare sau egală cu 500 unități convenționale, ”*

Fiind o infracțiune economică, obiectul juridic principal constă în relațiile sociale cu privire la corectitudinea de care trebuie să dea dovadă participanții la raporturile juridico-economice și obiectul juridic special constă în relațiile cu privire la protejarea patrimoniului.

2. „Încălcarea prevederilor cu privire la modul de încheiere a unor tranzacții cu bunurile societății comerciale” (art. 245⁴ Cod penal al R. Moldova), care constă în: *„(1) Încălcarea modului de încheiere a tranzacțiilor de proporții și / sau a tranzacțiilor cu conflict de interese în cadrul societății comerciale, dacă aceste acțiuni au cauzat daune în proporții mari,... ”*

Obiectul juridic principal este constituit din relațiile sociale cu privire la corectitudinea încheierii tranzacțiilor care au ca obiect bunurile unei societăți comerciale și obiectul juridic secundar constă în relațiile sociale cu privire la protejarea patrimoniului.

3. „Pirateria” (art. 289 Cod penal al R. Moldova) face parte din categoria Infracțiunilor contra securității publice și ordinii publice și constă în: *„(1) Jefuirea săvârșită în scopuri personale de către echipajul sau pasagerii unei nave împotriva persoanelor sau bunurilor care se găsesc pe această navă ori împotriva altei nave, dacă navele se află în marea liberă sau într-un loc care nu este supus jurisdicției nici unui stat,.... ”*

Obiectul juridic principal constă în relațiile sociale cu privire la securitatea traficului naval, aerian și obiectul juridic secundar este constituit din relațiile sociale cu privire la integritatea fizică, a sănătății persoanelor, precum și la protecția patrimoniului persoanelor care se găsesc în traficul naval, aerian sau maritim.

În capitolul final am efectuat o analiză comparată a modului în care este realizată protecția penală a patrimoniului într-o serie de state membre ale Uniunii Europene, și anume Franța, Italia, Austria, Germania, Spania și Austria. Această analiză mi-a oferit oportunitatea să observ și să identific soluții interesante în materie oferite de legislațiile penale ale acestor state, soluții care apreciez că ar fi utile a fi adoptate atât de statul român cât și de Republica Moldova.

În concluzie, pornind de la idea, că termenul de „patrimoniu” excede semnificația termenului de „proprietate”, referindu-se la „totalitatea drepturilor și obligațiilor care au valoare economică”, protecția sa este asigurată de Convenția Europeană a Drepturilor Omului și în mod complex, de legislația fiecărui stat în parte, începând cu legea supremă - Constituția și continuând mijloacele juridice extrapenale, cum ar fi civile, administrative și de cele de natură penală, Codul penal și legi penale speciale.

Cu titlu de propuneri de *lege ferenda*, apreciez că în primul rând pentru sistemul de drept al României ar fi necesară unificarea legislației penale într-o singură lege penală și anume Codul penal, în condițiile în care dispersarea infracțiunilor și în alte legi speciale creează dificultăți privind identificarea acestora, aplicarea și interpretarea lor în coroborare cu alte norme de drept.

Luând cunoștință cu sistemul de drept penal austriac, consider foarte bine-venită idea legiuitorului austriac de a include în categoria faptelor penale contra patrimoniului delictul de „Defăimare”, care constă în: „(1) *Fapta persoanei care susține lucruri neadevărate și aduce astfel prejudicii sau pune în pericol reputația sau evoluția profesională a altei persoane.*”

Această opțiune pare una novatoare și consider că este justificată, deoarece prin acțiunea de defăimare se acționează direct asupra patrimoniului persoanei, în special asupra liber profesioniștilor. În acest sens și Curtea Europeană prin jurisprudența sa a recunoscut „clientela” unui liber profesionist ca fiind un bun în sensul art. 1 al Protocolului Adițional la Convenția Europeană prin care dreptul de proprietate este garantat. Din aceste considerente, cred că ar fi bine ca în codurile penale, atât al României, cât și al R. Moldova, în categoria Infracțiunilor contra patrimoniului să fie inclusă această faptă penală.

Cu privire la reglementările în materie prevăzute de Codul penal al R. Moldova, apreciez că se impune modificarea conținutului infracțiunii de escrocherie, calificată la art. 190 Cod penal, deoarece este unul incert, ambiguu și creează dificultăți de interpretare și aplicare.

Elocvent în acest sens este și faptul că textul incriminatoriu al escrocheriei a suferit mai multor modificări legislative, nereușite în opinia mea, și a fost suspus de câteva ori controlului constituționalității de către Curtea Constituțională.

Totodată, consider că ar trebuie să existe și în legislația penală a Republicii Moldova o reglementare similară a infracțiunii de ultraj judiciar existent în Codul penal al României, inclusiv sub aspectul subiecților pasivi ai infracțiunii, cu includerea avocatului în această categorie, justificat de faptul că avocații, ca și judecătorii și procurori „*prin voința legii... au atribuții judiciare cele mai importante, iar de modul de îndeplinire a acestora depinde decisiv buna desfășurare a cursului unui proces și rezultatul acestuia, astfel că asigurarea unei protecții sporite împotriva oricărei forme de violență exercitată asupra lor este din această perspectivă, justificată*”.²⁴

În fine, în legătură cu faptul că Republica Moldova nu este stat membru al Uniunii Europene, dar are statut de candidat la aderarea la Uniunea Europeană, atribuit în data de 23 iunie 2022 de Consiliul Uniunii Europene va trebui să-și armonizeze întreaga legislație, inclusiv penală, (în partea necorespunzătoare) la standardele Uniunii Europene.

²⁴ Alexandru Boroi, *Drept penal. Partea specială*, Editura C. H. Beck, Ediția a cincea, Editura C. H. Beck, București, 2021, pag. 421.